

речи. Отуда и наше фигуре, и оне најлепше, постоје само условно, ^{релативно,} ~~и ону~~
^{показује} ~~фигуру~~ "ситно брашно као пена", ^{није као интелектуалац.} ~~ту~~ ^{пена} ~~вредност~~ ^{са симпатом, са} ~~могао је из~~
^{живео са} ~~фигуру~~ ^{пена} ~~нитити само онај који је~~ ^и ~~фигуру~~ ^{са симпатом, са} ~~и~~ ^{пена} ~~дакле~~
народ. Наше народне пословице стоје као живи људи: једној би човек попретио прстом; ^{ди} ~~другу~~ ^{мање} ~~појурео~~ ^{или} ~~о трећу се~~ ^{друга и} ~~ослонио~~ ^{као о} ~~брата.~~
"Соко лети перјем а не месом", ~~Који~~ ^{лиси} ~~поносан наш брат је то!~~

^{лиси} ~~Литература и поезија~~ ^{лиси} ~~морају и не морају бити~~
израз народног духа, док језик јесте увек израз тог духа. ~~На~~ ^и ~~томе се оснива~~
једна од ~~најважнијих~~ ^{моћ и јачина народног} ~~дефиниција~~ ^{језика} ~~поезије,~~ ~~у сваком случају~~ ^{наша лична} ~~наша лична~~
дефиниција поезије; да је поезија оно што је ~~најбољи~~ ^{језик} ~~језика~~ ^{народа.} ~~Причања~~
Бука Дојчевића јесу поезија, многе стиховане песме нису. Језик Љубишин, језик Матавуљев, то је ~~једна~~ ^и ~~суштина.~~ ^{поезија} ~~Нема једне аморфне речи, нема једног~~
~~лажног звука.~~ То је чудесна проза која испуњава правила поетике боље него
многа поезија. Све је сливено и закопчано, нигде пукотине куда би драм силе
и звука застранио.

^и ~~Данашњи наш књижевни језик је~~ ^{некако} ~~отврдно,~~ ^и ~~слух~~
изгубио. Године 1878-е, ^и ~~посао је~~ ^и ~~Љубиша у Српској зори:~~ ^и ~~"Тешко оној души~~
~~која је посјејала кукољ међу Србима и Хрватима....јер је то омело нагли~~
~~развитак језика."~~ Сада смо заједно, и још су ту и Словенци, али освежења се
не осећају. У Београд је дошло најавити и наобразба, а у Загреб отишло ајде
бре и цабе. Међутим, свако подмлађење и револуција у књижевности јесте у
првом реду подмлађење и револуција језика. Прегледајмо неку стару велику
литературу у етапама, и осведочићемо се да је тако. ~~И~~ ^и ~~за нас то важи.~~ Бран-
ко Радичевић је нов у литератури језиком пре свега. Језички покрет у интеле-
лигенцији нашој онога доба важна је инспиритућа снага у поезији онога доба.
И више од тога. Не само да је подмлађење језика инспирација, него је језик
~~оној~~ ^и ~~господар који прима или не прима нове облике прозе и поезије, и с тим~~
~~у вези~~ ^и ~~нове школе и правце.~~ Разни модернисти могу бити независни од чега
год хоће, од традиције, од мере, од логике, али не могу бити независни од
језика. Писци би требали да поставе варианту оној народној: "Мука је с не-
бом ратовати", и да се руководе истином да је мука с језиком ратовати.

^и ~~Писци се у првом реду труде око естет-~~
~~ски осећајних вредности.~~ ^и ~~Писци се да те вредности могу претрајати језик~~
~~текстова.~~ Има и ту варке и нетачности. Оно што једно дело држи, то су идеје,
^и ~~и~~ ^и ~~расност и целост језика.~~ Неко ће нас ту пресећи: Језик стари, умире,

1862

✱

Нема филолога, ни филозофа језика који би
нам тако непосредно као народна књижевност наша открили тајне језика: да
је матери језик, прво, стваралачка сила, и друго, да је усмена реч главна
и најлепша функција језика. Кроз говорену реч, коју човек душом и телом

акцентује, понавља се исконски језички акт именовања ствари и ситуација, доживљује се реч у смислу њене аутентичности, у смислу том да је тај акустички облик право именовање ствари из наше свести и из нашег говорног дара. У сељачком крају, ~~где се кроз усмену реч запажају~~ где се кроз усмену реч запажају ствари, где се језик има и зна да би се њиме говорило, ту су звучни облици непрестано на проби и у ватри. Сељачки дијалект, дакле чисто усмени језик, смањнији је ^{смањнији} и оригиналнији израз матерњег језика него ма који градски и књижевни језик, који је уосталом такође врста дијалекта, али и вештачки творењ^а, често са позајмицама из туђих језика. Народни песник стиче реч тешко, а кад најзад створи или изабере израз, то је онда најтачније оно што одговара стварности, и што одговара телесним^и духовним нагонима народа. Отуда осећање непогрешивости у сељачком језику, непогрешивости не само у рационалном смислу него и у митском смислу. Сељаку је говор сав хуманизам и сва уметност. Писцима је реч име и средство, сељаку је реч доживљај. За време рата смо од сељака ^{слушали} ~~може~~ немерљиве речи, из којих је била нека вечна снага.

Најлепши и најјачи дијалект некога краја постаје идеални матерњи језик целог народа, језик уметности. Ијекавско наречје наших јужних крајева постало је ^{је} језик наше најбоље поезије, народне поезије, и то наречје нам је постало класични језик, јер заиста и има класичне одлике: сажетост, тачност појмовну и уметничку. Народни наш песник је романтик по идеји и визији, али на изразу је остао класик. Народни песник понавља стихове, али не празнослови, не заноси се вербалистиком.

Ја увијек по три јемца држим:
једног јемца: Бога великога,
другог јемца: моју тврду веру...

Са ова два навода романтик је, као што се види, пожурио и исцрпео што је највише на небу и на земљи знао. Као треће имала би сад да дође само нека вербалност. Песник међутим више воли да даде макар ослабљено понављање оних правих гаранција, и каже:

трећи јемац: преварит те нећу.

Појмовна тачност језика у нашим народним песмама класична је црта. Сељак има једно грчевито сигурно осећање израза и ознаке и ако није увек творца језика, он је чувар језика. У старим космогонијама се претпостављало да божанства надевају имена стварима. Сељак песник наш је био од лозе тих божанских именовача. У народним песмама имамо речи и обрта од апсолутно

узорне вредности као појмовна тачност. ^{Али и} као акустички облик. Сељак песник ^Инашао је мистички посед акустичног облика, и то је друга класична црта језика у народној уметности. Потсећамо читаоце на оно ^{што} су видели као ^{даци} у школи, у физичком кабинету. Ако се гудалом превуче по стакленој плочи на којој лежи хрпица песка, песак ће се услед вибрирања сложити у фантастичне али обликом савршено симетричне слике. Те магичне слике су доказ да звук има оличење, има скривен унутарњи облик, има своју партитуру. ^{Нај} том звучном оличењу ^{наш} се сељак песник није varaо, и у даној ситуацији казао оно што је језички ~~нужно~~ тачно, музикално. Никада се сељаку приповедачу не би могло ^{десити} да каже што је написао уметнички приповедач: да пауче цвокоћу, место цакћу.

^Зсељак ^{наш} који по нагону тражи уметнички израз, открива још једну класичну црту: фигура му никада није само слика или поређење, него је рачун и документ казан алегориски. Кад народна песма бележи тренутну смрт погођеног борца, она ^{вели}:

Ни земља га жива не дочека.

Чудесан и јединствен израз! Поети ^{тај} били ^{свакога} говорили са усхићењем о снази виђења; филозофи би са истим правом тврдили да је ту најпотпуније одређење и означење ствари. А кад је народни песник имао да каже обрнуто, то јест да је борац тако рећи надживео своју смрт, израз је овај:

Срце му је живу разнесао...

опет израз са широки^м пољем за анализе уметничке и филозофске.

^ЗНаведимо један још сложенији и још прецизнији пример, ако нешто прецизније од онога наведеног може уопште да постоји. Турски цар, који дуго времена већ држи Марка у тамници, види да нема ко да победи Мусу ако неће Марко, даје га дакле извести и ословљава га реченицом која треба да замути појам о томе колики је био део цареве воље у тамновању Маркову. Цар пита, кроз уста народног песника:

јеси л' ђегођ у животу, Марко?

Ова фраза је језички пластична, али је пластична и тамо ^{где} је то теже бити, у области спекулације с језиком. Реч ђегођ као да је нарочито тражена да ^{оситари} ~~укрштање~~ укрштање временског и присторног, дакле овери тобожњу неупућеност цареву, дакле и означи ~~знача~~ ^е обезначи. С друге стране, снажан реченички акценат на речи ђегођ, и први удар разуђености реченичке одмах за ~~то~~

том речју, чине да се муњевито брзо осети скривено интендирана намера у речи царевој. Марко зато одговара, што би се рекло: тук на лук:

јесам, царе, али у рђаву,

означујући од своје стране баш тамо где је цар обезначио. Реч рђаву, у овој комбинацији, има у себи исто толико колико и реч ђегођ, пресек просторно временски, али има и пресек квалитативан у сасвим одређеном смислу. Ето то јерно, онај шаховски потез у језику, онај минимум знакова и максимум снага. То је умно и гениално у језику нашег народа. Ко добро уђе у тај језик, тако је као и да је ум народа и нације сагледао.

*

Са бригом и са жаљењем се гледа како је у нас мало, и канда све мање филолога; и да жалост буде већа, ~~мало~~ релативна ознака ~~мало~~ мало апсолутна ^у односу према све више странаца испитивача нашег језика и наше народне књижевности. У опасности смо ~~све~~ ^и ~~већ~~ да нам још неизрађена дела о изразној снази језика и о филозофији језика почну писати и одвише многобројни странци, ^и не само за странце. Недостатак филолога у народу који ^{има} језик ~~какав~~ ^{наш} ~~наш~~, језик на којем ^{је} створено оно што је ~~у~~ ^у целокупној књижевности нашој понајбоље, ~~тај~~ ^{тај} недостатак је оптужба која погађа све што је у нас просветна институција и просвећен човек. Странац не може никада у целости оно што може човек који је сам собом народни језик и део духа народног. Странци славенски филозофи не могу ништа за будућност нашег језика, књижевног и говореног. Тај проблем баш код нас гори. Ти странци не могу увек ^{значити а да} ~~доста~~ ^{ни} за странце. Оно у језику и у поезији што је огледало ума и карактера народног, може приказати најбоље онај ко је сам тај ум и тај карактер.

Ту недавно наиђосмо ни код кога мањег него код Вилхелма Вунта / Нације и њихова филозофија / на став, став самога Вунта, који је, бранећи свој народ од оцене неких странаца, мислио појачати своју одбрану наводом: да Немац није оно ^{што} је "српски јунак", који, кад напоље окрене крзнџурка, постаје "дивљи вук". Вунта нису добро обавестили о нашем народном епу, ни о нашем Марку, они странци код којих се он информисао. Наш еп, насупрот, рецимо, нордијским, куда долази и германски, који су ^{временски} митски из дубље дубине — наш еп нема јунака древно примитивних, божански неодговорних, којих се, тако да речемо, људска морална

свест баш ништа не тиче. Марко не "пригрће ђурак наопако" као знак да улази у махнитост и бес. ~~Напротив~~, пошто је све готово, Мустафаги скинута глава без извртања ђурка, Марко, као сваки примитивац, прави се после победе важан и ~~страхан~~ ^{страхан} — многе наше деције спуштају "обрве на очи" после мегдана — неће да крене на позив турског цара, ништа не одговара ~~турској~~ посланицама царевим. А кад се најзад дао умолити, пошао је пригнувши ђурак наопако, и, у истом стилу, "уџизмама сјео на серцаду". Види се и по овом другом ^{у овом} детаљу у коју категорију гестова долази и оно с ђурком. ^{Ма} Извртање ђурка ^(у овом гесту, што је веома, страшно) ~~не само~~ ^{гест} хумористичне него и ^{гест} комичне појаве. Будалина Тале чини исто што и Марко, и пошто је изврнуо ђурак наопако,

Бем
личином се по ~~не~~ ^{Бем} опасао,
натурно капу јазветину,
на којој је триста прапораца.

Случај са Вунтом је један од многих и важнијих још доказа да смо, после Вука, у врсти граничне области са ^{дакле} нараштајима филолога, и са радовима о народној књижевности ^и о језику.

Киндров Седуров